

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСКИЙ МІСЯЧНИК РУСИНІВ СР



р. XXV • ч. 7 • 22. юла 2015

<http://www.rusynacademy.sk>

Русини схвалили прогрограму розвитку

2. мая 2015 в Пряшові проходило 15. засідання Округлого стола Русинів Словенська (ОСРС). Наїважнішим пунктом програму було схваління Програму розвитку русинської народностної меншини в Словачькій республіці. Діскусна платформа собі зеолила і нову президію.

Program rozvoja rusínskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike

Potreba spracovania programu vychádza zo skutočnosti, že za posledných 20 rokov od nežnej revolúcie boli v podmienkach demokratickej SR splnené základné požiadavky rusínskej národnostnej menšiny, ktoré napravili krvdy spáchané v minulosti. Predovšetkým, rusínska národnostná menšina bola oficiálne uznaná a jej príslušníci získali právo i možnosť sa slobodne hlásiť k svojej národnosti. V roku 1995 bol kodifikovaný spisovný rusínsky jazyk čo umožnilo začať vydávať periodické i neperiodické publikácie. Vznikli profesionálne rusínske inštitúcie, ktoré sú nositeľmi kultúrneho rozvoja, vzdelávania a historickej pamäti Rusínov na Slovensku (Divadlo Alexandra Duchnoviča, Poddukelský umelecký ľudový súbor, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity a Múzeum rusínskej kultúry v Prešove). V súčasnosti pôsobí v SR viac než 30 mimovládnych organizácií, ktoré v predmete činnosti uvádzajú rozvoj a ochranu rusínskeho jazyka, identity a kultúry. K rusínskym koreňom sa hlásia viaceré významné osobnosti verejného života v SR. Rusínska národnostná menšina sa po sčítaní obyvateľstva v roku 2011 stala treťou najpočetnejšou menšinou v SR. Pozitívne výsledky rozvoja rusínskej národnostnej menšiny za uplynulých 20 rokov je možné vysvetliť dvomi základnými faktormi: 1) demokratizácia pomerov v SR po páde komunistického režimu, a predovšetkým, realizácia ústavného práva občanov SR slobodne sa hlásiť k svojej národostnej identite; a 2) aktívna činnosť rusínskych organizácií, a predovšetkým Rusínskej obrody, pri presadzovaní základných požiadaviek Rusínov.

Pre ďalší rozvoj rusínskej národnostnej menšiny v podmienkach SR je nevyhnutné stanovenie nových strednodobých cieľov, ktoré nadvážajú na splnené základné požiadavky. Nové ciele rozvoja rusínskej národnostnej menšiny sa v prvom rade týkajú legislatívneho zabezpečenia ústavného práva príslušníkov národnostných menší SR podieľať sa na správe vecí, ktoré sa ich týkajú, pretože v SR doteraz neboli prijatý zákon o národnostných menšinách. Ďalej sú to ciele v oblasti rozvoja rusínskeho školstva a kultúry, zabezpečenia fungovania a rozvoja hlavných inštitúcií rusínskej menšiny, a v neposlednom rade samospráva a regionálny rozvoj, predovšetkým obcí a miest severovýchodného Slovenska, v ktorých kompaktne a v prevažnej mierze žijú občania SR hlásiaci sa k rusínskej národnosti.

1. Národnostná samospráva

1.1. Pre naplnenie ústavného práva príslušníkov národnostných menší SR, vrátane rusínskej národostnej menšiny, podieľať sa na správe a rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú, je potrebné schváliť Zákon o národnostných menšinach v SR.¹ Je nevyhnutné, aby spôsob a podmienky účasti príslušníkov národnostných menší na správe vecí, ktoré sa ich týkajú, vrátane financovania rozvoja národnostných menší v SR, stanovil zákon a neboli závislé od politického rozhodovania exekutívnych orgánov. Schválenie Zákona o národnostných menšinách v SR, ktorý zriadi nižšie uvedený systém národnostných samospráv v SR, je strategickým cieľom a zároveň nevyhnutným predpokladom pre ďalší rozvoj rusínskej národostnej menšiny v SR. Okrúhly stôl Rusínov Slovenska je pripravený diskutovať návrh priloženého zákona so zástupcami vlády SR, parlamentnými politickými stranami, zástupcami organizácií iných národnostných menší v SR a jednotlivcami, ktorým nie je ľahostajný osud národnostných menších v SR.

1.2. Zákon stanoví práva príslušníkov národnostných menší, spôsob ich účasti na správe verejných vecí, vrátane práva podieľať sa na prijímaní rozhodnutí, ktoré sa ich týkajú a takisto stanoví pôsobnosť ministerstiev, iných správnych úradov a orgánov územných samosprávnych celkov vo vzťahu k príslušníkom národnostných menší. Zákon stanoví podmienky pre zriadenie a fungovanie národnostných samospráv pre oblasť používania jazyka národnosti, národostného školstva a kultúry. Používanie jazyka, školstvo a kultúra sú oblasti, ktoré sa bezprostredne týkajú zachovania a rozvoja identity národnostných menší v SR. Národnostné samosprávy nebudú mať kompetencie zasahovať do iných oblastí verejného života.

1.3. V súlade s navrhovaným zákonom je potrebné zriaďať Úrad národnostných menší ako poradný orgán vlády SR. Vedúci úradu bude menovaný vládou, avšak jeho členmi budú zástupcovia národnostných menší menovaní Národnostnými radami príslušných národnostných menší. Každá Národnostná rada menuje do úradu jedného zástupcu menší. V kompetencii úradu bude najmä dbať o presadzovanie a dodržiavanie vnútrostátnych a medzinárodných záväzkov SR v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menší, pripravovať, navrhovať a realizovať v spolupráci s vládou SR strednodobé a dlhodobé opatrenia v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menší a za tým účelom, vyjadrovať sa k návrhom zákonov, k návrhom nariadenia vlády a opatreniam, týkajúcim sa práv príslušníkov národnostných menší, pred ich predložením vláde, pripravovať pre vládu súhrnné správy o situácii národnostných menší na území SR, pripravovať pre vládu alebo pre ministerstvá či iné exekutívne orgány odporeúčania

¹ Návrh Zákona o národnostných menších vypracovaný Okrúhlym stolom Rusínov Slovenska tvorí prílohu tohto programu. V tejto časti textu programu sú zhrnuté iba jeho hlavné ustanovenia.

А тепер уж поправді отворено

Як вірна Русинка і русинська активістка уж не зладам слідовати і читати о тім, як дакотри Русини нищать і ліквідують наші НАРОДНЫ НОВИНКЫ, на чеїх стоять шефредактор Александр Зозуляк. Тыж як нищать єден другого...!

Пробога, люде, спамятайте ся! Тадъ А. Зозуляк і кілька зробив даякы хъбы у своїм жывоті (хто іх з нас не робить), зробив велике діло про нас Русинів у часі нашого возродження по році 1989. Через наші Народны новинки і часопис Русин шырив наше русинське слово, традиції, історію, культуру і ідентичність. В новинках боївав за кожного з нас, за кожну єдену русинську організацію. Хотів і потребував гроши на розвиток багатьох активітів, то є природно, же з штату, але все діставав мало, як і тепер на приправу, видання і дістрібуцію Народных новинок. І так глядав способи, як іх здобути з інших жрідел... Але доколи то так може витримати...?

Днесь, по багатьох хъбах, котрия были зроблены, требало бы ся споїти і не нападати ся! Просила бы ём, окрем іншых „ненавистных“ Русинів, тыж пана Яна Липиньского із Здрожіння інтелігенції Русинів Словенська з центром у Братіславі, жебы одшмарив довгорічну ненависть ку А. Зозулякови і придав ся к людьскому, реальному рішінню русинських проблемів у СР. Не треба ся бавити на премудрых і надміру способных людей, бо вшытки, ай кілька маєме в собі велики вартости, при своїх активітах робиме ай хъбы...!

Наші єдины, перши пореволучны Народны новинки, часопис Русин і одданый Русин – А. Зозуляк, котрий шефував тым видання 25 років, заслужать собі з боку вшыткых Русинів Словенська (а нелем зо Словенська) велику честь, узнання і оцініння, а не нападаня і ліквідовання.

Желам з цілого свого русинського сердца ку 25. річниці ествовання Народных новинок і часопису Русин іші много років іх видавання і іші много про нас хосенних статей в них. А главно желам іх жертвовному і вірному шефредакторови, нашому РУСИНОВИ – А. Зозулякови міцне здоров'я, щастя, душевної сили і правдивы, мудры і поучны статі о жывоті нас Русинів на Словенську і во світі!

Марія ГІРОВА, русинська писателька і активістка, Снина

„Русини на Україні мають быти узнати,“ говорять домашні охранцёве людьских прав

Подля членів групи, котра моніторovala права народностных меншина, котрыя живуть в Закарпатській області України, Русини на основі своїх очівідных етнічных особливостей мають быти узнаты як окрема народностна меншина на уровня цілої державы. Інформав о тім портал РБК – Україна. Навеце бы їм мали быти даны условій містными державними органами про іх права на народностно-культурну автономію в повнім обсягу. Моніторуюча група о тім пише у своїй штудії. Ведно з тым група охранців людьских прав у штудії пише, же Русини і представителі інших народностей на Україні суть діскрімінованы в рамках етно-культури.

Коло дослідження групи, котра была сформована делегатами організацій про людьські права зо вшыткых регіонів України, представителями мідjhінародных організацій і журналістами, было ословленых веце як 300 русинський родин в Ужгородськім, Мукачівськім, Виноградовськім, Тячівськім, Берегівськім, Рахівськім і Хустським раенах Закарпатської області. Інформація о порушованю людьських прав Русинів буде загнана посланцям Европарламенту і Високому комісареви ОБСЕ у справах народностных меншина.

Портал РБК – Україна підкреслює, же представителі Русинів веце раз жадали владу України, жебы іх узнали як окрему народностну меншину, жебы была русинська народность офіціально записана в списку народностных меншина України, і жебы была скінчена практика пронаслідовання прихильників русинського руху, котрыя роблять в державных штруктурах.

Причинов зачатя дослідження спомянутой групи мала быти серія матеріалів у різних медіях о пробах представителів народностных меншина Закарпатської області о зорганізована діалогу з владов Україны, повів прес-секретарь Всеукраїнської людьскоправной групи Ігор Новосадюк. Далше Новосадюк інформав, же причинов того дослідження было і то, же медії інформовали і о переданю Києву веце як 10 тисяч підписів житеїв Закарпатя за узнання Русинів за народностну меншину і за обновленія діалогу о широкій автономії Закарпатя у складі України.

Председа Рады народностных меншина Млада Вайсбергер інформовала, же, як то є записане і в штудії подля дослідження, Русини суть діскрімінованы, чим влада порушує нормы Общой декларації прав человека і інших документів, котры были прияты на мідjhінародний ці народній уровнях. Подля слов Вайсберга, Русини мають мати забезпеченый цілый комплекс прав, котры выходять із легісплативы державы, і то: право на народностно-культурну автономію, право на хоснованя і навчаня материнського языка ці навчаня материнського языка в державных школах, право на створіння народностных культурных і навчальних інштитуцій, право на представителів коло органів державы.

„Вызываємо ОБСЕ і Організацію зъединеных народів, жебы до регіону загнали позорователів про моніторовання сітуації прав народностных меншина і одкрыли вопрос о іх порушованю на пленаріум засіданю Европарламенту,“ закінчує Млада Вайсбергер.

Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

Program rozvoja rusínskej národnej menšiny v Slovenskej republike

(Dokončenie z 1. strany)

K zabezpečeniu potrieb príslušníkov národnostných menšíň, najmä v oblasti školstva, kultúry a médií, používania materinského jazyka, rozvoja spoločenského a kultúrneho života.

1.4. Najvyšším orgánom národnostnej samosprávy bude Národnostná rada príslušnej národnostnej menšiny SR volená príslušníkmi národnostnej menšiny. Voľby členov národnostnej rady sa budú konáť v deň voľieb do samospráv podľa ustanovení osobitného predpisu. Hlavnou úlohou Národnostnej rady v oblasti školstva bude v súčinnosti s MŠ SR spolurozhodovať pri financovaní národnostného školstva, inicovať vyučovanie národnostného jazyka na základných a stredných školách, spolupodieľať sa na metodickom dozore nad školami s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, resp. s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny, ako aj na úprave učebných osnov, podieľať sa na schvaľovaní učebníc používaných v školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, resp. s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. V oblasti kultúry bude jej hlavnou úlohou v súčinnosti s MK SR inicovať zakladanie a prevádzkovanie kultúrnych inštitúcií národnostnej menšiny, podieľať sa na rozhodovaní o pridelovaní finančných prostriedkov na kultúrnu činnosť národnostnej menšiny. V oblasti používania národnostného jazyka bude jej hlavnou úlohou poskytovať metodickú pomoc a podporu pri používaní jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku, v konaní pred súdmi a pri viacjazyčnom označovaní obcí, ulíc, verejných priestranstiev, budov verejnej správy, podieľať sa na kontrole používania zákona o jazykoch národnostných menšíň, predkladať Rade pre vysielanie a retransmisii návrhy k obsahu programov a časom vysielania menšinových relácií Rozhlasu a televízie Slovenska.

1.5. Národnostná rada bude rozhodovať o použití prostriedkov z Fondu pre rozvoj národnostných menšíň, pre potreby rozvoja menšiny, ktorú zastupuje. Prostriedky Fondu sa vytvoria z príslušných finančných programov Ministerstva školstva SR, Ministerstva kultúry SR a Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, vrátane doterajších grantových schém v ich pôsobnosti, určených pre rozvoj kultúry, vzdelávania a obhajoby práv občanov SR hľásiacim sa k národnostným menšinám. Volení zástupcovia národnostných rát zabezpečia transparentnejšie nakladanie s verejnými prostriedkami určenými pre potreby rozvoja národnostných menšíň než súčasné komisie.

1.6. Zákon zriadi inštitút volených zástupcov národnostných menšíň pri samosprávnych krajoch, mestách a obciach s osobitnými kompetenciemi pre navrhovanie a kontrolu vecí, týkajúcich sa príslušníkov národnostných menšíň na príslušnej samosprávnej úrovni a v rámci ich správnych kompetencií. Zástupcovia národnostných menšíň na krajskej a miestnej samosprávnej úrovni budú takisto volení v deň voľieb do obecných samospráv podľa osobitného predpisu.

1.7. Schválenie Zákona o národnostných menšíňach v SR, ktorý zriadi vyššie uvedený systém národnostných samospráv v SR je strategickým cieľom a zároveň nevyhnutným predpokladom pre ďalší rozvoj rusínskej národnostnej menšiny v SR. Okruhly stôl Rusínov Slovenska je pripravený diskutovať návrh priloženého zákona so zástupcami vlády SR, parlamentnými politickými stranami, zástupcami organizácií iných národnostných menšíň v SR a jednotlivcami, ktorým nie je ľahostajný osud národnostných menšíň v SR.

2. Školstvo

2.1. Žiadať štátne inštitúcie a zriaďovateľov škôl o uplatňovanie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov, aby na národnostne zmiešanom území ponuka na vzdelávanie v menšinovom jazyku predchádzala dopyt.

2.2. Zvýšiť záujem o štúdium rusínskeho jazyka a vzdelávania mladej generácie v rusínskom jazyku s cieľom zvýšiť počet detí prihlásených do národnostných škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka a s vyučovacím jazykom rusínskym.

2.3. Aplikovať história Rusínov a rusínske reálne do výučby na základných a stredných školách, vďaka čomu by sa posilnilo národné vedomie u rusínskych detí a majorite by pomohlo pozitívne vnímať Rusínov.

2.4. Inicovať vznik materských škôl s výchovným jazykom rusínskym, resp. aspoň paralelných tried s výchovným jazykom rusínskym.

2.5. Rozšíriť výučbu rusínskeho jazyka na existujúce základné a stredné školy na národnostne zmiešanom území.

2.6. Zaviesť štandard finančného zvýhodnenia škôl s akoukoľvek formou výučby materinského jazyka rusínskej národnostnej menšiny. Inicovať zavedenie motivačných mechanizmov (zo strany MŠ SR, samospráv) vo vzťahu k riaditeľom škôl, starostom obcí a zriaďovateľom škôl a takisto smerom k rusínskym rodicom s cieľom vytvárať triedy, resp. školy s vyučovaním rusínskeho jazyka a s vyučovacím jazykom rusínskym.

2.7. Začať s prípravou pedagogických kádrov vychádzajúc z „Konceptie vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti“ (1996), ktorá predpokladá zriadenie tried na stredných pedagogických školách v Prešovskom kraji s vyučovaním rusínskeho jazyka. Riešením by mohlo byť vyčlenenie účelových zdrojov (zo strany ministerstva školstva, samospráv) priamo na zaplatenie kvalifikovaného učiteľa rusínskeho jazyka.

2.8. Vytvoriť systemizované pracovné miesta v rámci MŠ SR a Krajských školských úradov pre odborných pracovníkov poverených a zodpovedajúcich za agendu rusínskeho národnostného školstva.

2.9. Systematicky a vo väčšom rozsahu finančne podporovať výrobu a distribúciu nevyhnutných učebníčkov rusínskeho jazyka, literatúry, kultúry a dejín Rusínov, inovovaných motivačných učebných pomôcok potrebných pri zatraktívnení vyučovania rusínskeho jazyka (multimedialne CD, spevníky, učebnice, tematické nástenné tabule, vybavenosť predmetových učební multimediálnymi pomôckami a pod.).

2.10. Zriadiť rusínske gymnázium.

2.11. V spolupráci s vedením Gréckokatolíckej teologickej fakulty a Pravoslávnej bohosaliveckej fakulty Prešovskej univerzity dosiahnuť zavedenie vyučovania rusínskeho jazyka s cieľom pripraviť absolventov obidvoch fakúlt na pôsobenie v rusínskych mestách a obciach po ukončení štúdia.

2.12. Dosiahnuť zjednotenie používania rusínskeho jazyka na Slovensku v písomnej podobe.

3. Kultúra

3.1. Sústrediť sa na formovanie umeleckých osobností a vytvoriť priaznivejšie predpoklady pre rozvoj činnosti a vyššiu umeleckú úroveň amatérskych umeleckých súborov. V rusínskych obciach a mestách existuje bohatá tradícia folklórnych festivalov, ktorú je potrebné udržať, avšak rozvojovou prioritou je vyhľadávanie a rozvoj talentovaných osobností ako nositeľov kultúrnych tradícií Rusínov.

3.2. Zriadiť Dom rusínskej kultúry ako centrum podpory a rozvoja rusínskej záujmovej umeleckej činnosti. Zabezpečiť jeho financovanie v rámci rozvoja kultúry Prešovského samosprávneho kraja.

3.3. Zo známych osobností (nie len rusínskeho pôvodu) zriadiť Umeleckú radu pre rusínsku kultúru, ktorá by stanovovala dlhodobé ciele a priority v oblasti rozvoja rusínskej kultúry. Umeleckú radu vytvoriť pri Dome rusínskej kultúry.

3.4. Založiť rusínske konzervatórium, resp. dosiahnuť vytvorenie odboru s rusínskym zameraním pri existujúcich konzervatóriánoch s povinnou praxou študentov vo vyšších ročníkoch v DAD a PUL'S.

3.5. Do rámca študijných plánov existujúcich študijných programov zahrnúť Učiteľstvo rusínskeho jazyka a literatúry na Ústave rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove predmety v kombinácii bakalárskej a magisterskej formy so zameraním na rusínsky folklór, divadlo a múzejnictvo s cieľom budúceho uplatnenia absolventov v existujúcich profesionálnych rusínskych inštitúciach (DAD, PUL'S, Múzeum rusínskej kultúry).

3.6. Urobiť všetky nevyhnutné kroky k tomu, aby vláda a jej podriadené Ministerstvo vnútra vykonalo preregistráciu Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenska na Zväz Ukrajincov Slovenska s cieľom zamedzenia ďalšieho zneužívania kultúry Rusínov v prospech Ukrajincov.

4. Inštitúcie

4.1. V spolupráci s VÚC Prešovského samosprávneho kraja, ktorý je zriaďovateľom Divadla Alexandra Duchnoviča (DAD) a Poddukelského umeleckého ľudového súboru (PUL'S) dosiahnuť navýšenie rozpočtu pre ich kvalitnú činnosť.

4.2. Dosiahnuť prevedenie zriaďovateľskej pôsobnosti PUL'S z VÚC Prešovského samosprávneho kraja na Úrad vlády SR.

4.3. Navýsiť rozpočet pre rozhlasovú a televíznu redakciu vysielania RTVS v rusínskom jazyku na výrobu literárno-dramatických relácií, doplnenie stavu redaktorského kolektívu a umiestnenie vysielania rusínskych relácií do vhodnejších vysielacích hodín.

4.4. Pripraviť na akreditáciu nový neučiteľský študijný program Rusínsky jazyk a kultúra v rámci študijného odboru Cudzie jazyky a kultúry na Ústave rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove, ktorý by bol zameraný na prípravu odborníkov pre rôzne súčasti rusínskej kultúry.

4.5. V spolupráci s MK SR a SNM, ktorý je zriaďovateľom Múzea rusínskej kultúry, dosiahnuť navýšenie rozpočtu pre činnosť múzea s cieľom zlepšiť jeho materiálne vybavenie, rozšíriť zbierku artefaktov a rozšíriť možnosti pre výskum.

4.6. Dosiahnuť, aby hnutie aj nehnuteľný majetok v správe SNM - Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku, kde sa nachádza väčšinový zbierkový fond rusínskej kultúry, MK SR a Generálne riaditeľstvo SNM, po vyčlenení ukrajinského zbierkového fondu, previedli do správy SNM - Múzea rusínskej kultúry.

4.7. Dosiahnuť, aby v rámci SNM – Múzea rusínskej kultúry vzniklo centrum rusínskeho písomníctva a tlačovín.

5. Samospráva a regionálny rozvoj

5.1. Spracovať a na rokovanie vlády SR predložiť správu o sociálno-ekonomickej situácii a infraštrukturnej vybavenosti sídlí v Prešovskom a Košickom kraji, v ktorých žijú Rusíni, s cieľom hľadania systémových riešení na zabezpečenie základných služieb obyvateľstva žijúceho na vidieku a zároveň zabezpečenia pracovných príležitostí.

5.2. Podporovať rozvoj poľnohospodárstva, remesiel, agroturistiky a cestovného ruchu. Organizovať bezplatné informačné semináre pre zástupcov obcí a záujemcov o predaj z dvora.

5.3. Vytvárať podmienky pre rozvoj alternatívnych odvetví miestnej ekonomiky. Zameriavať sa na aktivity s výšou pridanou hodnotou, napr. turizmus zameraný na prírodné danosti územia (pozorovanie neporušenej prírody, pozorovanie zveri a vtáctva, pozorovanie nočnej obľohy, trekking, cykloturistika, hipoturistika) resp. kultúrno-poznávací cestovný ruch.

5.4. Sprísniť kontrolu ochrany prirodzených funkcií poľnohospodárskej pôdy, ktorá je nezastupiteľnou zložkou životného prostredia (zákon č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia), kontrolu plnenia povinností vlastníkom, nájomcom a správcom poľnohospodárskej pôdy s cieľom predchádzať výskytu a šíreniu burín na neobrábaných pozemkoch (zákon č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy).

5.5. Inicovať zmenu zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov s cieľom, aby obce boli povinné dať súhlas k uzaváraným zmluvám o najme každoročne a zároveň aby bol tento súhlas podmienkou pri vyplatení dotácií, resp. v prípade záujmu a existujúcich kapacít aby mohli obce zabezpečovať túto činnosť vo svojej rézii.

5.6. Inicovať zmenu legislatívy tak, aby lesné pozemky a poľnohospodárska pôda neznamenajú vlastníkov nachádzajúcich sa v katastri obce, boli v správe príslušnej obce.

5.7. Inicovať zmenu zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, konkrétnie §14, ods. 4: nahradíť vetu „Obec môže rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce“ vetou „Obec je povinná utvoriť a odborne viesť evidenciu pamätihodností obce.“

5.8. V spolupráci s krajskými pamiatkovými úradmi a ďalšími organizáciami vytvoriť zoznamy hmotných nehnuteľných, hnutelných a nehmotných pamätihodností. Pre predstaviteľov samospráv realizovať informačnú kampaň o význame evidencie pamätihodností.

5.9. Presadzovať zmenu podmienok programov EÚ - rozšíriť oprávnené aktivity o činnosť: „zachovanie, ochrana, obnova národných kultúrnych pamiatok a pamätihodností obcí a ich efektívne využitie pre rozvoj kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu.“ Taktiež presadzovať doplnenie tejto aktivity aj do dotačných a grantových systémov samosprávnych krajov.

5.10. S požiadavkou spoločného riešenia rozvoja cestovného ruchu, zachovania a propagácie rusínskeho kultúrneho dedičstva a prírodného bohatstva územia osloviť Krajskú organizáciu cestovného ruchu Severovýchod Slovenska v Prešove a fungujúce miestne akčné skupiny.

5.11. Inicovať legislatívne zmeny v súčasnom systéme financovania obcí podľa počtu obyvateľov na viac solidárne pre malé obce do 500 obyvateľov.

День засновання Централної руської народної ради

8. мая 2015 припомянули съме собі день, коли у 1919 році була заснована Централна руська народна рада. Централна народна рада була коалічнов політічнов організацію, котра репрезентувала Русинів Чехословакії (Підкарпатської Руси і Пряшівської Руси). Була заснована в Ужгороді представителями Ужгородської, Хустської і Пряшівської народних рад. На першім засіданні централна рада прийняла рішення приєднати Підкарпатську Русь (вєдно із Пряшівським Русев) до складу Чехословакії. Із тим цілком рада делегувала 105 своїх представителів на чолі із Антонієм Бескидом, Августіном Волошином і Григорієм Жатковичом до Праги, жебы бісідовали з прем'єр-міністром Антоніном Швеглом і президентом Томашом Гариком Масариком на ту тему.

Скоро по тім єдноть між лідрами Русинів скінчилася і 9. октября 1919 р. на засіданні членове рады розділилися на українофілську (руську) і русофілську (караторуську) фракції. Результатом була нова назва „Центральна руська народна рада“. Рядити радов зачали членове караторуської орієнтації на чолі із Антонієм Бескидом і Андрієм Гагатком і наслідніх 15 років рада написала много меморандумів і простестів проти політики Чехословакії в одношінію к Підкарпатської Руси (кілька не була дана обіцянка автономія і Пряшівська Русь була залучена до Словакії).

У 1936 році обидві фракції зачали сполучати, уж як з'єдинена „Центральна руська народна рада“ і подали владі Чехословакії нову пропозицію, котра дотуляла ся автономії Підкарпатської Руси. По тім, што влада Чехословакії одігнувала ту пропозицію, фракції знову ся розділили.

В часі політичної кризи в Чехословакії 19. мая 1938 рада знову ся з'єдинила. Рада прийняла назву „Русско-українська центральна народна рада.“ Тота рада дішла до договору з владов в Празі і влада призначила автономію Підкарпатської Руси.

По анексії Підкарпаття гортівським Мадярськом рада продовжувала у своїх стрічах. Підтримувала жаданя Андрія Бродія і Штефана Фенцика, жебы Підкарпатська Русь і далше мала автономію, тепер в складі мадярської держави.

(Жрідло: П. Р. Маґочій і кол.: Енциклопедія історії та культури карпатських русинів.)

Русин, котрий зробив граматіку про Ромів

14. мая 2015 припомянули съме собі 175 років од народжіння Юрія Ігнаткова. Хто то быв і чим записав ся нелем до русинської історії?

Народив ся Юрій Ігнатков 14. мая 1840 року в Михайлівцях. Хоць не жив довго, бо умер лем 45-річний, свій жivot жив барз активно. Робив як педагог і журналіста. По закінчію універзітету Ігнатков учів латинський, старогрецький і російський языки на гімназії в Будапешті. Быв і дописувателем русинських новинок Слово, друковане у Львові, і до новинок „Вістник для русинов Австро-Угорської держави“, котры выходили у Відню. Таксамо писав і до словацьких новинок „Pešťbudínske vedomosti“.

Ігнатков безуспішно намагав ся засновати русинські новинки в Будапешті. Пізніше одышов до Ужгорода і робив у редакційній раді перших русинських новинок, котры выходили на Підкарпатю під назвов Світ. В тих роках зачав і учіти на ужгородській гімназії. То але не тривало довго, лем еден рік. Запричинене то быво тым, же державны органы були проти ёго статям у новинках, котры були заміряны на русинський жivot і російську літературу з підкresлінem погляду на ту тему в рамках панславізму і критичної позиції до політики мадярізації, котра в тім часі проходила в Угорську нелем в одношінію к Русинам, но і к далшим народам.

У 1867 році Ігнатков быв посланий назад до Будапешту, де знова безуспішно намагав ся засновати русинські новинки під назвов „Отечество“. Пізніше дістав функцію у місті Левоча а пак у місті Лученець, де пропагував ідею сполучення між русинами і Словаками. В тім часі продовжував у писаню на тему русинського жivotу до львівських староруських новинок Слово, але таксамо в тім часі писав інформачны нарисы про широку публіку Угорська на тему вопросів російской і польской літератур.

І кілька ся Ігнаткови не дарило засновати русинські новинки, быв знаменитым языкоznателем. Ёго науковы роботы о вопросах общего і славянського языкоznательства выходили у 1860-ых і 1870-ых роках у мадярським журналом „Országos tanáregyleti közlöny“. Інтелектуалны заинтересовання Ігнаткова були бірз широки – од проблемів взаємності між індоевропскими языками, впливу хрестных походів на европскую культуру аж по давній грецькую поезію. Но што є найнтересніше, якраз він быв автором першої граматики ромского языка, котра була публікована в Угорськім кралевстві під назвов „Cigány nyelvtan“ у 1877.

Умер Юрій Ігнатков у Лученці 14. септембра 1885 р.

(Оброблене подля жрідла: П. Р. Маґочій і кол.: Енциклопедія історії та культури карпатських русинів.)

Семінар про учительки русинського языка наших вечірніх шкіл

Семінар про учительки русинського языка наших вечірніх шкіл про діти і дорослых одбыв ся 21. мая 2015 на Інституті русинського языка і культури Пряшівської універзітети. Тоты найкомпетентнішы школили нашы учительки.

Привітала нас пані директорка інституту доц. ПгDr. Анна Плішкова, ПгDr., і два главны рефераты мали пан доц. ПгDr. Василь Ябур, к. н., еден із кодифікаторів списовного русинського языка в 1995 році, і пані ПгDr. Кветослава Копорова, ПгDr., учителька даного інституту. Представили нашим учителькам одборны языковы проблемы нашего языка, напр. склонёваня придавників із назывниками, або інши часты хыбы в хоснованю нашего материнського языка на верейности, або в процесі транслітерації із азбуки до латинікы. На семінар пришли учительки із окресів Снина, Свідник, Гуменне і Левоча.

ПгDr. Люба Кралёвца, ПгDr., председкыня ОЗ Колысочка - Kolíska

105 років од народжіння Павла Цібере – визначного русинського діятеля

5. мая 2015 минуло точно 105 років од дня, коли народив ся правник і політичний діятель на Підкарпатській Русі і за граніцями – Павел Цібере.

Народив Павел Цібере 5. мая 1910 в селі Залужя на Підкарпатській Русі. Закінчив „русску“ гімназію в Мукачові і в роках 1930 – 1935 штудував на Карловій універзітеті в Празі, де здобыв тітул доктора прав. Іщі як штудент брав активну роль у діяльності „Общество карпаторусских студентов – Возрождение“, котре репрезентувало русофілську орієнтацію на пансловянськім і паціфістичнім конгресах, котры проходили у 1930-ых роках в Празі, Паріжі, у Відню і Белграді.

Потім што ся вернув на Підкарпатську Русь у 1936 році, робив правника про сельскогосподарський уряд. Допоміг заснованю „Русского народного университету“, котрий мав філіалки в Ужгороді, Хусті і Пряшові.

В часі політичної кризи в Чехословакії в роках 1938 – 1939 Цібере виступав проти промадярської політики Андрія Бродія і Штефана Фенцика, но і против проукраїнським властям Августіна Волошина. Як алтернатіву засновав Центральну руську народну раду (1938 р.), котра до роспаду Чехословакії сполучувала з чехословакьков владов. Головны органы той рады находилися в Празі і Павел Цібере як її генералный секретарь выбавив, жебы Августін Волошин не быв годен хосновати назыв „Карпатська Україна“ аж до часу, покля тото не буде схвалене будучім парламентом.

По роспаду Чехословакії у 1939 р. Цібере емігровав до Югославії і одталь до Франції, де сполучував із Чехословакьким народным комітетом. Він помог і мобілізації Русинів, котры жывли у Франції, до новосформованой Чехословакькай дівізії. В тім часі таксамо публіковав у журналі „Report“ статі, котры остро критізовали мадярський режім на Підкарпатській Русі.

По окупациі Франції Німецьком Цібере одышов до Лондіна, де го президент Чехословакії в еміграції Едвард Бенеш призначів членом Державной ради (втогдышня екзілова влада). Цібере мав одповідати за вопросы, які сяю дотуляли Підкарпатської Руси. Жебы робити свої обовязкы, Цібере на тот ціль засновав „Общество друзей Подкарпатской Руси“. По нападі Німецька на Советський союз у 1941 році і по обновліні діпломатичных односин чехословакькой влады в еміграції з Советським союзом, Павел Цібере быв посланий до Москви, жебы доїднав пропущіння Русинів, котры были арештованы за незаконный переход границ (1939 – 1941), із ГУЛАГ-ів і жебы зорганізовав їх мобілізацію до Чехословакького армадного корпусу генерела Лудвіка Свободы (1942 р.)

В остатніх місяцях Другой світовой войны Цібере вернув ся до Лондіна і до Праги, де ясно выразив, же не є согласный з тым, як президент Едвард Бенеш стратив інтерес о Підкарпатську Русь і її судьбу. Докінця вернув ся і назад до Москви і наївно пробовав забранити советській анексії і українізації Підкарпатя.

В 1945 році, коли ся вернув домів, Цібере понукнув свої служби нововынкнутій Ужгородській державній універзітеті. В атмосфері „антіимперіалістичнї“ гістерії, котра ся почала в Советським союзом, „чоловік із Западу“, подібный як П. Цібере, быв нелем підозрілый, а і небеспечный. У 1947 році го заарештовали як „брітаньского шпиона“ і три роки быв у московськім арешті Лефортово. По трох роках быв посланий до сібірського ГУЛАГ-у. Освобождены быв у 1956 р. почас хрушчовского увольніння. Цібере наступив на Харківську універзітету, но по двох тыжднях быв пропущеный як „бездайний“. Вернув ся на Підкарпатську Русь, жыв лем з трафунковых робот і остатні роки жivotа учів на основній школі. Умер Павел Цібере дня 28. юнія 1979 р. у Мукачові, на ёго возлюбленій, і кілька уж несвободний, отчізни – на Підкарпатській Русі.

(Жрідло: П. Р. Маґочій і кол. – Енциклопедія історії та культура карпатських русинів.)

Одбыло ся Studium Carpato-Ruthenorum 2015 на Пряшівській універзітеті

В неділю 7-го юна 2015 р. ся святочно одкрыв уж 6-ый річник проєкту Studium Carpato-Ruthenorum. Міжднародна літня школа русинського языка і культури Studium Carpato-Ruthenorum 2015 зачала о шестій годині вечур в пряшівськім пензіоні „Atrium“ офіціалными выступами директорки Інституту русинського языка і культури ПУ доц. ПгДр. Анны Плішковой, ПгД., пріаматорки Пряшова Інж. Андреї Турчанової і посланця заступительства Пряшівского територіального цілку Мір. Петро Крайняк.

Потім быв культурный програм, в котрім выступили абсолвентки бакаларського штудійного програму русинський язык і література в комбінації з іншими предметами – Бк. Верокіна Шебестова і Бк. Домініка Прочкова. На конець была святочна рецепція.

На 6-ім річнику літній школы, котра ся закінчала в суботу 27-го юна, того року читати лекції лекторы в складі: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД. із Інституту русинського языка і культуры Пряшівской універзітети в Пряшові, Мір. Марек Гай – екстерн сполупрацівник спомянутого інституту, проф. Др. Павел Роберт Маґочій із Торонтьской універзітети, Мір. Валерій Падяк, к. н., із Дослідного центра карпатістікі в Ужгороді, проф. Др. Елена Будовская із Джорджіанською універзітети у Вашінгтоні і проф. ПгДр. Микола Мушинка, др. н, котрый є екстерн сполупрацівником Інституту русинського языка і культуры. Лекції были по русинськы і по англіцькы.

Вже традічно почас літній школы ся передавати і Премія Александра Духновича за русинську літературу, яку того року здобыла Людміла Шандалова зо Словакії. Того року ся так стало в рамках традічного літературного вечора в четверг 26-го юна. Подія ся одбыла на великій сцені Театру Александра Духновича в Пряшові і была одкрыта про верейності.

A. З.

В Ужгороді видали книжку на „славяньськім есперанто“

Нова книжка фольклору Мармарощини поможе ліпше порозуміти місце і роль русинства в сучаснім державотворчім процесі України. Недавно в Ужгороді была видана книжка „Фольклор підкарпатських русинів Мараморощіні“, авторами якой суть Михайліо Кемінь і Михайліо Завадяк.

Выдання містить в собі найвеце знамы прислівя, гаданки, крылаты высловы, фразеологізмы, тексты народных пісень, котры дотеперь ествують в тій часті Підкарпатя, яка перед тым входила до Мараморошского комітату. Книжка мать послужыти шырокому колу читателів, а главно про тых, хто ся інтересує жывотом наших предків, їх языково-етнічным і культурным здобытіямі.

Значіння того зборника треба позітівно оцініти. Тадъ прові в народній творчости – піснях, легендах, приказках, гаданках ітп. є величезный обем різномордных інформацій о народі, о вшытых сторонах ёго жывота почас многих сторіч.

Надрукованы авторами народны перлы переданы подля граматікы Івана Гарайды (1941 рік), она найвеце шыроко зединять многы русинськы діалекты і ліпше як остыні принимати ся в сучасности. В цілім мож поважавати, же русинський язык – то самобытне „славяньске есперанто.“ Не нагодно, же і теперішній підкарпатський Русин, який знае і сохраняе язык своїх предків, без проблемів порозумить ся з будь-яким Славяном.

Свою фольклорну книжку М. Кемінь та М. Завадяк як правы патріоты родного краю присвятили будучому сторічю Сен-Жерменського договору. На кінці того выдання споминають ся вyzначны події історії, кіль у 1919 році світове общество міжднародным документом закріпило повну незалежность Чехословакії, в тым числі з автономнов теріторію Русинів на юг од Карпат (Підкарпатська Русь). Про народ Підкарпатя то мало історичне значіння – світовы держави офіціално узнали Русинів за самостатну народность, яка жыє на землі своїх предків. Тота радость народностного узнання трывала недовго. Комуністічный совєтський режим на челі з Сталіном, окуповавши новы теріторії за Карпатами, зневажыв Сен-Жерменський договор і заказав народность „Русин“. Тот ганебный сталінський заказ, нажаль, фунг'ує і дотеперь, уж в новій Україні. А то притім, же снажіня підкарпатських Русинів до самовызначіння як у минулости, так і тепер суть забавлены будь-якого сепаратизму і мають за цільлем протистояти асиміляції, аби захранити себе як окреме етнікум із многосторічнов культуром, материнським языком, звичками і іншими народными цінностями.

Фольклорна книжка Михайліо Кемінь і Михайліо Завадяка заслужыть собі увагу тым, же нелем в ній позбераный орігіналный матеріал з устной народной творчости Мараморощіні, але і помагат чітателеві ліпше зрозуміти русинську ідею, стортгнти чуджій герок сепаратизму, який вперто дають на русинство ёго опоненты.

Пряшів привітав ёго блаженості Георгія III. Лагам



19. мая 2015 на Словакію пришов грекокатолицький (мелкітський) патріарха Антіохії і цілого Выходу, Александрії і Єрусалима з центром у Дамашку, ёго блаженості Георгій III. Лагам. Патріарха навщівив Словакію на основі позваня підпредседу словацького парламенту Яна Фігеля і грекокатолицького митрополіты і пряшівского архієпископа, высокопреосвященого Іоана Бабяка.

В перший день своєї навщіви патріарха стрітнув ся, окрем іншого, із міністром загранічних діл Словачької Республіки Мирославом Лайчаком, котрый му передав сімбілічный шек на 10 000 евр, котры мають служыти на поміч войнов постигнутых людей в Сірії. Потім мав патріарха в просторах Пріамічного палаца в Братіславі лекцію на тему під назвов *Про наслідування христіанів – як їм помагати*.

20. мая 2015 патріарха продовжовав свою навщіву в Пряшові. Окрем пріватных стріч, быв приготовлены і програм про верейності. Наперед о 14.00 год. проходила стріча з бісідов у авлі Грекокатолицької теологічної факультету Пряшівской універзітети в Пряшові. О 16.30 год. патріарха ведно з пряшівским архієпископом і далышма владыками служыти церковнославянську архієрейску літургію в Катедральнім соборі св. Іоана Хрестителя в Пряшові.

Пресова агентура Грекокатолицького архієпископства в Пряшові пише, же навщіва патріархи є нагодов, жебы віруючі были чутливішы про потребы тых, котры в Сірії і в многих далых державах терплять про свою віру. На Квітну неділю, котра была 29. марта 2015 (за новым календарем), Грекокатолицькы віруючі Пряшівской арієпархії приспіли сумов 17 000 евр на збірку, котра была якраз на поміч про пронаслідованых христіанів.

Патріарха Георгій III. Лагам не є в Пряшові першыраз. Центр Грекокатолицької митрополії на Словакії на позваня владыкы Іоана навщівив уж і в 2006 році.

Петро Медведь

Партія Most-Híd має „візію“ про села з русинськими меншынов

Партія Most-Híd понукаль селам з ромсков або русинськсов народностнов меншынов в области Шаріша, Земпліна і Спіша можливость залучіти ся до проекту, інформує Пресова агентура Словачької Республіки (TASR).

Проект, котрый партія понукаль селам з тыма двома меншынами в спомянутых областях має быти о обновліні сел. Перед дакілько тыхднями на тот ціль вытворили на выході Словакії здружіння *Лавка (Lávka)*, подля моделу ініціативы Пурт (Purt), котра довгодобо фунг'ує в области Гемера і партія Most-Híd є партнером той ініціативы.

Уж в місяці май дістане 9 сел Пряшівского самосправного края конкретну підпору. Подля краіского посланца за партію Most-Híd і русинського актівіста Петра Крайняка підуть фінансны средства наприклад на оправу плota в селі в окресі Свідник, на закупління кроїв у Свіднику і подобны актівности. Тым подля нёго партія вступуе на нову платформу адресной підпоры селам в рамках малых проектів. Тота платформа є частев їх програмового документу з назовом *Обчаньска візія 2016 (Občianska výzva 2016)*, котрый 5. мая 2015 р. одпрезентовали в Пряшові.

Луция Жітнянска, посланкыня Народной рады Словачької Республіки за партію Most-Híd в Пряшові інформовала, же про села мають приправленый і проект *Мое село (Moja dedina)*, котрый выходить із того, же дакотры речі в минулости фунг'оловали і днесе як кібы не фунг'овали. Партія хоче на селах вытворити такы условії, жебы там люди были годны зістати і найти собі роботу. Зато хоче партія підпорити локальну выробу в селах. Most-Híd мало своїх представителів на пресконференції і на далых подіях на выході Словакії головно зато, бо хотят так, як то мають в інших частях Словакії, выбудовати міцны штруктуры. В окресах Свідник і Стропкі давають свої надії до нового окресного председы, Русина, *Михала Горіщака* і в окресі Бардеёв до нового окресного председы і віцепріаматора міста Бардеёв *Владимира Савчінського*.

П. К.

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдаватель Русин і Народны новинки. Шефредактор: Мір. Александр Зозуляк, редакторы: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., Мір. Зденка ЦІТРЯКОВА, Adresa: L'udové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Periódicke čísla: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MIČ 49 438. Vychádza 12 x ročne v náklade 1 100 kusov. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодны з поглядами редакції. Адреса новинок на інтернеті: www.rusynacademy.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk



Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšíň 2015.

Rusín a L'udové noviny

Duchnovičovo nám. 1

081 48 Prešov 1

D+4

Platné v hotovosti
080 02 PREŠOV 2